

Växterna i mitt liv

Gunilla Hellman berättar i Svenska pensionärsförbundets skrivartävling "Berätta din historia" om sitt förhållande till växter. Gunilla Hellman fick ett hedersomnämmande. Hennes text är något förkortad. Läs den och njut!

Gunilla Hellman.

Jag städar på vinden i vårt sommarhus. Plötsligt står jag framför ett välbekant föremål. Min gamla växtpress! Och bredvid den ligger mitt herbarium med gröna, solblekta pärmar, hopknutna med svarta band. **Gunilla Mörn** klass IV står det med barnlig stil på pärmen. Jag löser upp banden och börjar bläddra. Så väl alla växterna har bevarats! Där ligger de, mina 120 växter, alla prydligt limmade och försedda med etiketter, namn, växtplats och tid. Jag tänker på hur svårt det var att bestämma växtplats: skulle jag skriva "stenig backe" eller "torr linda"? Och de latinska namnen! Plötsligt kommer de tillbaka, de som jag trodde var glömda för länge sedan. Skogsnäva, stensöta, humleblomster, brudbröd. Och de latinska namnen är fortfarande lika magiska som förr. När jag uttalar dem blir de besvärjelser: *Geranium silvaticum*: trolska skog! *Geum rivale*, du trotsiga! *Rosa villosa*: av himmelshöjd du kommen är! *Filipendula hexapetala*: packa dig iväg, häxa!

Jag tänker på associationer som **Karin Berglunds** bok om Linné (1) väcker hos mig. Och på de perspektiv som texterna öppnar för mig medan jag läser. Jag ser hur natur och växter har en viktig roll i mina berättelser, mina relationer och känslolägen. De har inte alltid spelat huvudrollen, men de har gett relief, djup och sammanhang åt det jag varit med om.

Vad då växter, vad då natur? Det är väl något som bara finns där: vid vägen, på åkern, i vassen på bordet. Men växter och natur har något mer: de har en terapeutisk och hälsobringande inverkan på oss. De utvecklar vårt sinne för skönhet. I de minnen jag bevarat av viktiga händelser i mitt liv ingår alltid växter och blommor.

Så gott som alla mina minnen av växter är förknippade med min pappa. Jag tänker på syrenhäcken som vi planterade en dag i april när sommaren kändes oändligt långt borta. Hur osäkra vi var på om de våta och ynkliga plantorna någonsin skulle bli en häck. Men jag minns också hur jag långt senare fick smycka pappas kista med syrener från just vår häck.

Jag ser den rödlila duntraven framför mig på väggen när jag med mommo och mofa får åka från Tranvik till Kolsvidja i schäsen efter Tärnan. Det var den gången som mommo lärde mig duntravens namn på latin: *Epilobium angustifolium*. Vi skulle överraska pappa!

Jag tänker på gullvivor och orkidéer som varje vår uppenbarar sig för mig liksom i ett avlägset Eden. Funderar över skuggan kring den stora asken vid husknuten, lika helig för mig som för vikingarna. Jag tänker på örter som frodas i mitt kryddland, på rosenplantor som inte riktigt trivs i rabatten i västerläge. "Älskliga blommor små", sjunger **Evert Taube**, det låter som ett eko av **Karlfeldts** Jungfru Maria, hon med mandelblommans hy, i dikten som pappa älskade.

Att vårda och tukta växter kräver närvaro och tålmod. I dag har vi inte riktigt tid med det. Vi har gjort grönskan omkring oss till en industri. Jag tänker på min barndom, då man inte hade kommit på idén att kommersialisera trädgårdsväxter. Då man gav sig tid att så frön och plantera smått för att följa med hur växterna tog sig. Då det fanns tid för naturligt växande. Men det visar också hur beroende vi är och alltid har varit av det som växer. Vi använder det gröna för vårt välbefinnande och det har vi gjort sedan urminnes tider.

Nu har handelsträdgårdar och stora varu-

hus övertagit det mesta som gäller grönska. Jag har sett trädgårdar i Provence stå färdiga efter bara några dagars arbete med grävskopa, markfyllnad och plantering. Och jag frågar mig, om vi i vår själ djupast gläder oss åt det hastigt hopkomna. Träd, buskar, gräsmattor och blommor blir skulpturala helheter men ges inte tid att smälta samman. Disparata gröna element görs till installationer utan inbördes harmoni. När jag ser hundra år gamla olivträd med metertjocka stammar komma upp ur jorden och planteras om, undrar jag hur de mår längst inne i stam och rot. Ytligt sett verkar de må bra, men hur förändras kemien i dem och luften omkring dem? Lider de brist på något som inte kan fångas och beskrivas? Kan träd längta, kan de sakna sina tidigare grannar i olivlundan?

När jag var barn lärde jag mig om växter liksom i förbifarten. Tänker på pappa, som när vi stod och väntade på bussen till Mariehamn vid Burgmans vägskaal, tog mig i armen och sade: kom skall du får se någonting fint! Ser hur vi sneddade över vägen in på Kamrers linda och hur pappa efter litet letande blottade en blålila "gullviva". Och visst var den rar, blåvivan, där den gömde sig bland andra blommor. Improviserade exkursioner förde mig ofta till sällsynta växter: blåhallon, guckusko och orkidéer. Men hur kunde pappa bli så exalterad över så obetydliga och intetsägande växter som gräs, tänkte jag. Och jag undrade över hans förtjusning när han hittade växter på platser där de inte borde finnas. Min känsla för den åländska naturen växte sig starkare ju mer jag fick lära mig om växter tillsammans med pappa. Under promenader i skog och mark pratar jag fortfarande i andanom med honom, hör hans kommentarer och svar på frågor som jag ställt för 50 år sedan.

Jag minns tidiga morgnar och exkursioner med pappa. Hur han säger: Det blir en härlig dag, nu går vi och samlar växter till herbariet. Han säger inte ditt herbarium, han menar vårt, tänker jag för mig själv. Kommer ihåg att jag motsträvt tar portören och packar ner den lilla spaden. Att vi går i hagar och upp på bergsknallar fulla av ängsblommor, de som pappa tycker är så fina. Någon flora behöver vi inte, pappa är en levande flora. Umbelliferae, palustris, mollis, major, trifolia, allt låter sig förklaras via de latinska namn som Linné gav växterna, säger han.

Jag förundras över hur pappa på familjens utflykter alltid upptäcker något intressant och nytt som skall undersökas närmare. Över hur han gräver upp sina nyförvärv med en kaffesked om inte annat står till buds. Hur han kärleksfullt lindar in dem i en handduk och låter dem åka in i växtpressen när vi kommer hem. Jag tänker på allt vi får se i skrevor och på berg, i sol och skogsdunkel. Tunna gräsarter och gredelina blommor i eleganta

silhuetter mot strandlinjen. Och på hur vi kommer hem med kläderna dränkta av vattenstänk, solvärme och ljus.

Jag tänker på blommorna i blomsterhandlar. Hur mammas luktärter från Ulfves blomsterhandel i Kristinestad doftade i kristallvasen när hon hade väninnor på visit. Vad blommor betyder för mig och mitt välbefinnande, och hur dyrt jag betalar för det. Jag bara inte kan gå förbi fönstret i min blomsterhandel, måste få lite grönt med mig hem till tamburbordet. Om jag hade råd, skulle det i alltid stå doftande blommor i alla rum.

Sådana gånger tänker jag också med vemod tillbaka på åren i Köpenhamn och den överraskning som mötte mig i blomsterbuntarna på trottoarerna utanför varuhuset. De meterhöga travarna av tulpaner, rosor, fresior, anemoner och krysanter, av vilka en del blev mina för en spottstyver och hemburna till Frederiksberg. Vårt danska hem kändes lätt att andas i, rummen fick färg, rytm och doft.

Jag funderar på vad trädgårdar har betytt för mig. Hur de trädgårdar som jag gjort till "mina" har kommit till genom hårt arbete och envishet. Hur man på Liby mödosamt transporterade stenblock från ladugårdsbygget för att skapa en grund för trädgården på mangårdsbyggnadens sydsida - "blot til lyst!" Hur pappa kämpade med sin hacka och spade på vår tomt under flera år för att åstadkomma sin egen drömträdgård.

Jag tänker på trädgårdarna som öppnade mina ögon för skönheten. Jag ser för mig hur jag som barn springer omkring på de snöräta grusgångarna i Liby trädgård. Hur trädgårdsrummet ger mig en illusion av att promenera in och ut i avgränsade rum utan dörrar. Hur jag andas in rosendoften på den vita bänken. Hur jag upptäcker att bondpionerna står fint mot den rödmyllade husväggen. Kommer ihåg mamma när hon plockar fläderbär som hon gör likör av. Att jag springer längs stigen till källaren i genom en skog av körvel, fram och tillbaka, fram och tillbaka, för att få känna de sammetslena bladen kittla mig i ansiktet.

Mina tankar går till mormors trädgård, mytomspunnen och känsloladdad för oss alla. För min mamma och hennes syskon blev trädgården något av en helgad plats med sitt överdåd av nyttiga grönsaker och frukter, förutom den helt onyttiga skönhet som den bestod oss med. Mormor hade lärt sig om grönsakers nyttighet i af Heurlinska skolan i Åbo och odlade för husbehov. Allt tog hon till vara och konserverade. Rexburkar utgjorde en anseilig del av familjens flyttlass från Tranvik till Helsingfors. Och följande vår åkte de tomma burkarna tillbaka till Åland.

Rosorna i mormors trädgård blev smått mytiska också för mig. Jag hann aldrig uppleva rosenrabatterna och de många sorterna

under trädgårdens glanstid, liksom jag aldrig fick träffa min mormor. Men jag kikade in i rosengården genom hönsnätet, som stod kvar efter hennes död. Rosorna fanns där, halvt dolda av allt det övervuxna. Och jag kan gläda mig åt att mormor fick somna in på sin säng med en ros på sitt bröst. Den hade hon själv valt ut och tagit med sig in.

Jag tänker på pappas trädgård med sin egendomliga blandning av växter. Där fanns växter som förekom i bygdehistorier, där fanns växter som pappa hade läst om under studietiden och växter av vetenskapligt intresse. Han inspirerades av sin egen mormor, som alltid bar en örtbukett med sig i psalmboken för att inte somna under predikan. Pappa tog åbrodd, en av de örter som ingick i hennes bukett, till sin egen tomt.

Jag minns linet som pappa sådde på en liten teg bara för blommans speciella blåa färg. Vi fick se blommans himmelsblåa färg och lära oss om linberedning, som var så viktigt förr. Och han visade hur min farmor hade bråkat lin med den gamla bråken som stod kvar i "listuvan" på Liby.

Jag tänker på min lite mytiska relation till växter. Den kommer inte att ta slut men säkert ta sig nya former. Snart får jag se hur vår lilla trädgård i Provence gestaltar sig: var vi skall ha rabatter, hur terrassen skall ge en rosendoft till förbipasserande, hur blomkrukor skall placeras och var de tre cypresser skall planteras som skall ge vårt hem lycka. Hur vi skall få känna lavendeldoften från odlingen utanför vårt sovrum. Hur vi på nytt skall få fram orkidéer som alltid har blommat på vår tomt. Nu har vi lust att prova på exotiska och okända växter, sådana som absolut inte går hemma i Finland. Akantus! Ginst! Akacia! Olivträd! De skall bli våra nya bekantskaper.

Trädgårdar överraskar. Senaste vår lämnade vi vår trädgård illa tilltygad av grävskopor, men återkom på hösten till en blomstrand oas! Det måste vara den näringsrika jorden, tänkte vi. Sen kom vi ihåg att vi hade strött ut några nävar blomfrön i ett hörn av trädgården. Vår vän **Olivier** hade på eget bevåg vattnat fröna under den heta tiden åt oss. Och vi kunde än en gång konstatera, att odling kräver närvaro.

Återseendet av herbariet ger mig tid att reflektera över vad växter har betytt för mig. Hur proceduren med pressning, artbestämning och bestämning av latinska namn har stärkt min förmåga att urskilja och tänka kritiskt. Hur mycket det estetiska - hur växterna ser ut på papperet - betyder för helheten. Hur jag limmat växter med smalsmala remsor av fönsterpapper. Min vanda med de latinska namnen. Vad har man för nytta av att samla växter? frågar vi. Pappa har svaret klart: det är viktigt att veta något om den omgivning som man rör sig i. Latinet är inkörsporten till så mycken kunskap.

Jag tänker på hur växter har blivit specifika markörer i mitt liv. Hur mycket jag fått av människor i min närhet i fråga om att se och förstå växande. Hur jag med hjälp av dem kunnat foga samman fragment och bitar av mina upplevelser till mer sammanhängande berättelser. Och jag inser att jag är privilegierad, som förunnats att leva nära det som växer. **Karin Berglund** kallar sin bok om växtkungen Linné: "Jag tänker på Linné. Han som såg allt". Jag tänker på min pappa, han som blev min Linné. Hur också han såg allt!